

Pedrotxin, Mutiko Iñusentea

Goiko Kalean badago mutiko iñusente bat amar urtekoa, Pedrotxiñ izena daukana.

Bere kalean egon bearrean paketsu, erriko enparantzara etorten da beti, emen batuten diralako erriko mutillik geienak.

Beste mutillak olgetan, eta gure Pedrotxiñ gixajoa agoa zabalik eta kandelak dariola, besteai begira.

Bakean uzten deutse geienetan, baiña noiz edo bein musturrekoren batzuk be artzen ditu, ez dakit zer egin dabela ta.

Orduan, arrantzaka Goiko Kalera. Baita ama, ama alarguna, be negarrez.

—Ume, ez zaitez enparantzara joan geiago. Emen Goiko Kalean olgau, iturriaren ondoan.

Baiña nork euki Pedrotxiñ bere etxe inguruan, bakarrik?

Mutikoak enparantzan dabilta olgetan, eta enparantzara Pedrotxiñ be.

Koskorrekoren bat artzen dabela noiz edo bein? Bai, baiña mutillen artean egotea gura berriro be.

Auntzak mendira, eta gure Pedrotxiñ'ek enparantzara.

Lorategi-Basoaren Eguzkialdean

Dena gorri eta baltz, sua eta eriotza. Ibarreko ibai paketsua, odolez gañezka.

Aizea, eta aizearen larrosazko kantua, piztien ulua.

Zortzireun milla gazte erre suak. Berreun milla ito, itxasoko olatu gorri amorratuak.

Dana gorri eta baltz. Dana negarra, sua, odola eta eriotza.

Betor Kristo'ren Kurutzea, eta bakea.

Agur betiko, mundu gaiztua.

MARKUE.

ADISKIDE ZARRA

Aspalditik ez giñan ikusten. Santa Mari eliz atzeko Santa Marta ikastolan, aurak giñala, alkar ezagutu genun. Urte pranko joan dira ordutik.

Mendiak beti leku batean, gizonak ez. Emen, Buenos Aires'en, berakin topo egin dut. Garai artako mutillak, agure gera.

"Eup..., emen nauk. Ba niak. Agur egitera natorrek. Eriotz eguna, lapurra gauetz bezela, uste ez diagula, ixil ixilik etorriko duk eta, egun ori iritxi baño lenago, gure mendiak eta itxasoa ikusi nai dizkiat berriez. Ba niak. Orain arteko bildurra joan zaidak. Nere biotzaren betiko irriki bizia ase, nere oroipen ontzia berriz gozoz bete nai diat.

"Joan nai ta, Erraond... azken txistulariari gertatu zitzaiona berbera neronek ikusteko bildurrez, biartik etzira, gerotik gerora utziaz, urteak joan zitzaizkidak. Ordutik orain arterañoiko aizeak, makiñat asmo ta uste on eraman dizkik. Batzuek, ikasteko erritik alde egiten dituk; beste batzuek, diru geiago egiteagatik. Asko, etxean amak erakutsi zien on guzia aztuta, onik ikasi gabe, dirurik egin gabe, etxera itzuli gabe, il egiten dituk.

"Txanpon askorik ez zeramat, bañan osasuna ta euskera nerekin dituk. Erritik alde egin baño lenago nere andregai izandakoaren bi seme bat eusko olerkari, bestea eusko irakasle omen dituk. Berri onak artu dizkiat, aldi luzean nerekin eramandako bildur ori joan zaidak. Eta ba niak."

Dijoan nere adiskide zarrari gauza asko esan dizkiot:

Getari karrikan, "Centro Católico"-an izan genian irakasle itxusi ua ez zitzaiken aztuko? Beti kopetillun, parrik sekula ez, beatz murturretan makilla bai ugari.

Aurra negarrez jaiotzen duk. Egun gutxi barru, lotatik esnatzen danean, arpegi illunak izutu egiten dik, amaren arpegi alaiak gozatura berari begira aurtxoak irripar egiten dik; alkar maite dituken neska-mutil ezkongai gazte txukunek, aurrez aurre arkitzean, irri-

partxoa batak besteari begietan sartze^r zietek; etxean, aiton-amonaren ondoan, otorduetan, sendi paketsua mai inguruan, jaten astean guziok irripartxoa ezpañetan azaltzen diagu. Iru aroetan, biotzak geiago gozatu lezaken zerbait bai ote zegok? Gure irakasleak, ez zekiken par egiten.

Gauzak aldatu xamarrek arkituko dituk. Neskaeri eztarria kebede biurtu zaiek. Gonak utzi, galtza exu itxusi batzuek jantzi, tximini beltzetik bezela beren aboetatik kea dariela, zurrutean ikusiko dituk. Plaza Zarreko arkupetan, txistularien aurrean ikusten genizkian kai aldeko neska lirañak, arin arin dantzan, askoz atsegiñagoak zitzaizkigula nola ez esan? Aietxek bai, gazi-gozo; oraingo galtzadunak baño zuzenago, atzealdea apañago-zeramatean.

Gauza itxusi asko ikusi bearke dituk bañan, euskeraz zeñekin itz egin izango duk, Erraondo'ko azken txistularia aña ez aiz saminduko. Gauza asko esan nai nizkikek; kontu kontari ez ninduek aspertuko.

Goierrri'ko errena, Igeldo'ko itzai txikia, aiek añaiko auresku dantzari bikaiñik ikusi al izango ote duk?

Esterlines karrikan jandako udare aundi aiek, oraindik aboa gozaten zidatek. Beste "Angelito Minondo" bat, Donostia'n bai ote duk? Naiko par egin ziken gurekin (gurekin eta baita ere, zirrika, amaika neska politekin). "Angelito", leioan, ariakin lotuta gora ta beera udare eder bat zintzilik, zenbat aldiz ikusi genian lertu bearrean parrez (bere sabel aundia orrek gizentzen ziala esango nitek). Gu, poza emateagatik, udarea arrapatu naiean, saltoka ibiltzen ginduzean. Geiago jetxi erazteko katuak bezela makurtzen ginduzean eta, katuak xagua bere atzaparretan bezela, udarea gure eskuetan aguro ikusten genian. Makiñat "Minondo" udare jandakoak gaituk.

Rodoreda'k, kataluñarrak, bere azkenengo erestaldian, "Boulevard"-ean, Gernika'ko Arbola jo erazi zianean zenbat txalo jo zitzaizkion ez aiz aztuta egongo? An ziran gizon guzien biotzetako euskal beroa ez uan izan txantxetakoa.

Ta Esnaola, "Orfeon Donostiarra"-kin Paris'tik garaille itzul-tzean; Pepe Artola, guzik garbitu zituztela esanaz, erratz batekin bultziko leio batean agertu uanean Donostia guziaren poza zenbaterañokoa izan zan nola esan? Oroipen gozo asko bizi dituk nere buruan. Ezin aztu zaidak Donostia.

Nola ote zegok Gaztelu atzea? Olatu aundien bildurrik gabe, bere zipriztiñak maiz bustitzen ginduztela, antxetak egan bezela gu arkaitz batetik bestera arin arin saltoka, lapa ta lanperna biltzen ibiltzen ginduzean, Arkaitz tontorrek eta beren zuloak, ongi ezagutzen genizkian. Makiñat olatu zartako galantak artutako arkaitzak, zeuden bezela irauten ote ditek?

Bai, gu jolasean bezela, koxketan saltoka ibiltzen ginduzean. Bañan asarretzean, ikaragarria izaten duk itxaso. Aizea orruka; mendiak añako uin aundiak; ontzi gaña suzko suge aundi bezelako tximistez betea. Bi olatu aundiren tarteko zulo sakonean, galtzen dituk urterto gure arrantzale gizon onak. Zenbat oñaze! Jainko'ak, aiiñ onak, zergatik egin ote zizkian gauza aiiñ itxusiak. Aita Mari asko eraman dizkik, negarra ugari sortuaz, itxaso gaiztoak.

Ba oala. Ez duk il nai, erritik urruti. Ongi egiten duk.

Gizonak geiago, sakonago, agurogo zekiken aroan bizi gaituk; jakintza ludi guzirako duk, bañan erri bakoitzak dik bere kultura. Jakintza ta euskal kultura, gure erriak, biak zabaldu nai lizkikek.

Goikoa'k, aspaldi, gizonen gaiztakeriak neurritik gañez egin zialako, berrogei egun eta gau gelditu gabeko eurialdi ikaragarri bat bialdu zian. Bizirik, Noe'ren ontziko zortziak bakarrik gelditu ituan; gañerako gizadi guzia, urez estalia, ito egin uan. Orain, gizonak berak ekarriko dik guzion amaia. Asmatu diken "atomika"-k apurtuko dizkiken etxe ta mendi arri tartean guziok zapalduak, gizadi guziak laixter il bear omen dik. Nobel saria irabazitako Bertrand Russell jakintsua, onen aurka azaltzeagatik, barrabaskeri bat egin izan balu bezela, London'en espetxean sartu ditek; ez al duk arritzekoa?

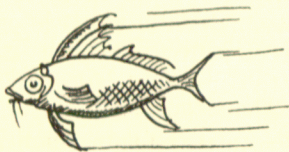
Joan adi lenbailen, Donosti zarreko gure txoko maitagarria berriz ikusi gabe ez adi il.

Barri onak bialdu.

Eskua eman nion.

MUXIKA'TAR KINDIN.

Buenos Aires, 1961'eko agorra.

Itzaltzu'ko zubiondoko pago biak

Orhy, bi milla ta geiago metro daukozan mendi aundiaren azpian, Modi eta Uztarrotze'ko mendiarreetan, errekatxo bat doia Otsagi'runtz, Itzaltzu'tik ziar.

Itzaltzu'ko etxeak baiña kilometru batzuk gorago, zubi barri bat dago. Eta zubi onduan, erreka ertz-ertzian, pago zar bi, arkalen onduan biak.

Pago zer bi oiek zelan agertu ziran goiz batian, esango deusuet.

Kanta kantari, errekatxoko urak jakinerazo eusten aurtengo uda onetan, pago oien kerizpetan lotalditxo bat egin nebanian bazkal ostian.

Otsagi'n ba zegoan mutil gazte bat, gure aitonen gazte denbotetan, eta artzaia zan. Modi eta Uztarrotze'ko mendietan zaintzen ebazan ardiak udan.

Ogei urte bete ebazian, neska bat ezagutu eban, urregorritzko moduko uliak eta edurraren antzeko esku zuriak eukazana.

Ez zekiten nungua zan neskato a, baiña erreka ingurutik agertzen ei zan beti, jantzi garbiekin jantzirik, eta ulia ondo orraztuta beti. Ardizain gaztiaren gurasuak jakin ebenien au, bere semiari debekatu egin eutsen neska arekin artu emonik eukitia.

Semiak baimena eskatu eutsien gurasuei, neska areri agur egiten beintzat isteko.

Baietz, gurasuak; baiña egun aretan bertan izan biarko zala agur egitia.

Baietz, semiak, eta juañ zan Itzaltzu'tik gora, eta orain zuba dagon inguruan aurkitu eban neska.

An erreka onduan egon ziran biak arratsalde guztian, illuntzerartiño, artzai batzuek esan ebenez.

Baiña gero gabian ez zan etxian agertu mutilla.

Urrengo goizian juañ zan aruntz etxeak eta artzain batzuk, eta gaztien lorratzik be ez eben aurkitu. Pago landara eder bi bakarrik, arkalen onduan.

BITAÑO.

Irun'en, 1962-VIII-5'n.

GOYAZ ETA BESTEZ

Negu buru honek Parisera pintoreak metaka ekarri dizkigu eta zaarren artean GOYA. Esan gabe doa izenaren itzalak bildurik Paristarrak trumilka etorri direla ikustera.

Ikusgarri honen egileek beintzat ausartzia andi bat izan dute, alegia Goya-ren aberastasuna erakustea, bizpairur obra on baino. Goya xamurrak eta tapizeria egileak, marrazki eta karikatura egileak, Goya beltzari ez dio zorrik, baina frantses asko ordea azken horren ikustera etorriak ziren, hain baita publikoa maiz ideia ximple zale, nai duelarik pintore bati adjetibu bakar bat ipiñi. Goya beltzaren bizpairur pintura baino ez zen eta erretratu eder asko falta.

Gaur Arte comprometido horrekin lilluran dagoenak ez du ikusten aal ere norbait ari izan bada bizitzaren plazerak kondatzen edo pertsona bakoitzak pintatzen; gaur artaldea ez denak ez luke baliorik eta frantses zenbaiten ikuspegian Goya sozial eta beltz baizik ez diteke izan. Emezortzigarren mendeko ikusgarriak gustatzen zaizkiguneri Goya xamurra atsegin zaiku hor ere bere denborako modari jarraituz nortasun zerbait eduki baitu.

Zurbaran-en obra ezagutzen duenarentzat ordea Goya-ren Elei-za-pinturak ez du interesik ez sendimendurik; arriz iduri dute sainduak koloreari zuri geiegi naastutzez Goya-k koloreari tindu karetsu bat eman baitio; batzuetan ere Greco-ren kopia utsak egin ditu.

Bere nortasuna ordea portretetan, erretratuetan, agertzen da eta karikaturan nagusi da. Daumier frantsesarenekin tankerakide dira (ikus Goyaren "Agin idokizalea" eta Daumier-en "Salatariak"). Naski pozik ikusiko nituen bi "majak" eta Mayatzaren bia, baina Goya-ren obra horiek errezago dira ikusten ezen beste lanak baino.

* * *

Salon Ibaia. Mayi Darizcuren, Ahazparneko andere eta pintore famatuak, Baiona inguruko pintoreak Parisera bildu ditu erakusketa bat egiteko. Ogei ta hamar pintoreetan oso gaizto denik ez da, irur kenduz. Gustatuenik zaizkidanak leenik eta guztien gainetik *Ramiro Arrue*. *Pablo Tillac* zaharra beti lanean baina lehenagoko sua galdua eta ez era berritzen. *Martiarena*-ren pintura ez zait geiegi atsegin baina pintura on bat bazuen "Andere mantelinduna", haren "Argentina" arrunt eta itsusi atzeman dut.

* * *

Sacha de Puchala, "Izarra saria" irabazi duena, Pariseko ruso bat da, bere herritarren populu pinturak ederki inspiratzen du mixterios eta batean indartsu den manera batean. *Sérusier*, "Grand prix des Basses-Pyrénées", pintore serioa da, bere gaia erri pobrea baina melodrama eta propaganda gabe mixeriari buruzko bere arren gurak erakusten dizkigu. Badu nortasun, personalitate, ez da gauza txipia gaurko pintore batentzat.

De Verfeuil, Pintore figuratibu ta kolorezale, *Bordeaux* le Pecq-en ikasle ona iduri du baina lan pertsonalagoak egin baletza... Orain gutienik gustatu zaizkidanak, *Querilla*, *Bortelle* eta *Castelnaud*. Pena da Mayi Darizcuren-ek, erakutsi gabe ez baititu obrak ikusi aal izan. *Salon* egilearen lan zombait baziren, baina bere erakusketa pertsonaleko lanak zitzaizkidan gustatu.

Pintorearekin luzaro mintzatu nintzan, *Egan*-en egitera nindoan kritika bozik irakurriko zuela erran zerautan eta bi orduz pinturaz mintzatzen egon ginen. Orduan erran nion nola estonatzten nintzan Baiona aldeko pintore horietan zein guti ziren jendearen anatomari edo bisaiari interesatzen zenik. Beren pintoretan mobimendurik edo bizizalerik ez ikusteak estonatztenago nau, *Zubiaurre* anaiek, *Zuloaga*-k, *Arrue*-k eta *Martiarena*-k beste etsenplurik eman baitute.

Baina Mayi Darizcuren anderearen pake-pinturan zerbait mobimendu edo bititze ikus bagenez bozik giñateke gezurtarazi bailezake euskaldun-frantsesek axalezko ikusgarriak baizik ez dakizkigula pintatzen. Mayi Darizcuren-ek Andaluzian argia ederki pintatzen ikasi du ordea eta ez da guti. Gaurko ez naiz geiago mintzatuko aurten zerok Donostia-n ikusiko dituzute eta parkatu gaizki erranak.

D. PEILLEN.